

Sollentuna kyrka

© Stockholms stift
Stockholm 2008
www.svenskakyrkan.se/stockholmsstift
info.stockholmsstift@svenskakyrkan.se

Sollentuna kyrka

Sollentuna församling, Sollentuna kontrakt, Stockholms stift

Norrviken 2:18, Kyrkvägen 2, Sollentuna socken och kommun, Stockholms län, Uppland

Sollentuna kyrka uppfördes i slutet av 1100-talet. Den **romanska** stenkyrkan med västtorn och **långhus** förlängdes vid 1200-talets slut med ett nytt **kor** av samma bredd som **långhuset**, men lägre än detta. Samtidigt byggdes **sakristia** i norr. Under 1300-talets förra del slogs **kryssvalv** av tegel över **långhuset** och **vapenhuset** kan ha byggts redan vid denna tid. Under 1400-talets senare del höjdes tornet med murar av tegel och bottenväningen välvdes med tegelvalv.

Kyrkobyggnadens nuvarande utseende är huvudsakligen från 1600-talet då stora byggnadsarbeten genomfördes. Kyrkan fick ett sammanhängande tak med **takryttare** i öster. **Koret** höjdes och kyrkan fick tillägg av ett polygonalt **gravkor** som byggdes ihop med det medeltida **koret**. **Gravkoret**, uppfört för familjen Berndes, är exempel på **senrenässansens** sakralarkitektur i Mellansverige och antas vara ett verk utfört av den tyskfödde murmästaren Hans Ferster. Han var verksam i Sverige från 1634 till sin död 1653 och är mest känd för sina kyrkobyggen med Kristine kyrka i Falun som främsta verk. Ferster uppförde även Tyresö slott och kyrka, **gravkor** till Österåkers kyrka samt fullbordade S:t Jacobs kyrka i Stockholm.

Sollentuna kyrka är skyddad enligt 4 kapitlet lagen om kulturminnen.

HISTORIK

Sollentuna förekommer både som häradsnamn och sockennamn. Sollentuna **hundare**, där sock-

narna Sollentuna, Ed, Järfälla, Spånga och Bromma ingick, förekommer i skrift 1291. 1314 fördes även socknarna Solna, Danderyd och en del av Täby till häradet.

Någon gång efter 1343 blev Sollentuna församling **annexförsamling** till Ed och förblev så till 1915, då förhållandet i stället blev det omvända. Sedan 1962 är Sollentuna och Ed självständiga församlingar. Sollentuna kyrka tillhör i dag en av landets folkrikaste församlingar med drygt 43 000 medlemmar. Övriga kyrkor i församlingen är S:t Eriks kyrka, Edsbergskyrkan och Kummelby kyrka.

Bygden är rik på fornlämningar, huvudsakligen gravar från järnåldern. Kyrkan är placerad i närheten av sjön Norrviken, som under vikingatid var en betydande vattenled i kontakt med Mälaren och Saltsjön. Det kraftiga tornet i Sollentuna kyrka har ursprungligen haft ett **klostervalv** liknande det i S:t Pers kyrkoruin i Sigtuna. Tornrummet över valvet har varit ett **refugium** där sockenborna sökt tillflykt i oroliga tider. Vid en restaurering av kyrkan i början av 1900-talet hittades en runsten som nu finns uppställd på kyrkogården. Kyrkan är även belägen intill den gamla landsvägen mellan Stockholm och Uppsala. 1560 övernattade här ett stort följe på väg mot Uppsala med kistor innehållande den döde kung Gustav Vasa och hans båda avlidna gemåler.

Gårdarna Edsberg och Sollentunaholm var under 1600-talet betydande **säterier**, vars ägare är starkt förknippade med kyrkans byggnads-

historia. **Gravkoret**, färdigt 1652, är uppfört och bekostat av Johan Berndes och Ingeborg Kurk för släkten Berndes på Sollentunaholm.

BESKRIVNING

Omgivningen

Kyrkan ligger knappt två mil från Stockholm. Den är belägen på en höjd, väl synlig i landskapet, med Norrviken, norra stambanan och gamla Uppsalavägen i öster och med E4:an i väster. I den närmaste omgivningen ligger prästgården, byggd 1918. Den används nu för distriktets barn- och ungdomsverksamhet samt för uthyrning. Klockargården, byggd 1820 med funktion även som sockenstuga och fattighus fram till 1850, nyttjas nu som kyrkoherdebostad. Norrut ligger Norrgårdens äldreboende och jästfabriken, söderut ligger bostadsområden från andra hälften av 1900-talet.

Kyrkomiljön

Kyrkogårdens äldsta del har bevarad **bogårdsmur** från medeltiden i norr, öster och söder. Muren är uppförd som **kallmur** i gråsten och är i öster samtida med den senmedeltida **stigluckan**. Även den är nertill murad av gråsten, vitslammad och försedd med **gavelröste** av tegel med **sågskeft** och **blinderingar**, spåntäckt **sadeltak** och tjärade vindskivor. Järngrindarna i smide är från 1770-talet. Den äldsta delen av kyrkogården inramas av en trädkrans bestående av askar. Södra ingångens grusgång kantas av en allé med lind och lönn. Flertalet gravplatser har infattningshäckar av buxbom alternativt staket av smide eller gjutjärn. Ett omfattande gravmonument av sten för släkten Rudbeck inramas av höga träd. Kyrkans äldsta gravhäll, möjligen

från 1200-talets andra hälft, ligger nu utanför **vapenhuset**.

Under 1900-talet utvidgades kyrkogården i flera omgångar. 1922 invigdes ett område i väster, ritat av arkitekt Erik Karlstrand (1885–1967). Samtidigt uppfördes Stillhetens kapell, murat i gråsten och tegel och ritat av samme arkitekt. Området indelas i rektangulära kvarter med häckar av avenbok och ett gångsystem av grusgångar. En genomgående allé av alm och lind avslutas med ett **kolumbarium** i väster. Hela det utvidgade området är omgärdat av gråstensmur och trädkrans. 1939 utvidgades kyrkogården norrut efter samma mönster, med genomgående allé och trädinramning, men utan mur. Även detta område ritades av arkitekt Erik Karlstrand. Vidare gjordes 1953 en utvidgning åt väster och norr i en friare form efter förslag av arkitekt Jan Wahlman (1906–1991). Ytterligare utvidgningar har gjorts efter 1982 enligt dispositionsplaner ritade av landskapsarkitekt Lenart Lundqvist, MK-konsulter. Längst i väster finns en minneslund anlagd 1983. Norr om kyrkan ligger kyrkogårdsförvaltningens ekonomibyggnader från 1972 och personalbyggnad från 1992, ritade av arkitekt Lars Olof Torstenson.

Kyrkobyggnaden

Kyrkan är orienterad i öst-västlig riktning. Den är till stor del uppförd av gråsten. I likhet med enstaka kyrkor som moderniserats under **folkungatid**, har Sollentuna kyrka utrustats med valv av tegel med klöverbladsformiga ribbor under 1300-talets början. Under 1400-talet byggs försvarstornet på med murar av tegel och det nedre tornrummet välvs med tegelvalv med halvstensribbor.

Torn, vapenhus och del av långhus mot söder.

Exteriör

Tornet är samtida med de äldsta delarna av långhuset. I tornet finns en ursprunglig västportal – den ena av två som är kända i Uppland från slutet av 1100-talet – samt en övre ingång, möjligen en magasinport. Under senmedeltid är tornet höjt med murar av tegel och rektangulära blindingar i fasaden. Det avslutande murkrönet, ljudluckor och lanternin med tornspira är tillkomna efter arkitekten O Hallströms ritningar från 1840–41, då klockorna flyttades hit. I klockvåningen finns rester av gavelröste från perioden då tornet var täckt med ett sadeltak. Tornets takfall är alla sedan 1927 täckta med kopparklåt, delvis omlagda efter stormen

1969. Ståndrännor och stuprör är från 1975 då även ljudgluggarnas solbänkar fick ändrad lutning för vattenavrinning inåt.

Tornets västra ingång, en över tre meter hög rundbågig öppning med omfattning av sandsten, har varit igensatt från mitten av 1600-talet fram till restaureringen 1938, då den återställdes i sitt forna skick och fungerade som kyrkans huvudentré fram till 1981. Vid restaureringen tillkom den kopparklädda porten, försedd med ett lås av smide från 1600-talet. Ett högt placerat fönster i västra tornmuren är ursprungligen den öppning genom vilken man nådde tornets första våning. Tornets övre del kunde nås enbart genom en ingång i östra muren, tillgänglig från kyrkorummet, ett system som berättar om tornets försvarsuppgifter. Dit kunde sockenborna ta sin tillflykt vid fara.

Tornets fasader är spritputsade, medan kyrkans övriga fasader slätputsades 1967. Yttertaget är täckt med kopparklåt 1970 och har en obruten linje från tornet i väst till takryttaren över koret i öst. Takets form kom till i samband med 1640-talets byggnadsarbeten och större delen av kyrkans takstolar är från den tiden. Takryttaren, ombyggd vid 1700-talets mitt, består av en åttkantig lanternin med rundbågiga

Exteriör mot nordost.

blindnischer, krönt av en **karnissvängd** kupol med kors. Det för landshövdingen Johan Berndes och hans släkt tillbyggda femsidiga **gravkoret**, byggt av murmästaren Hans Ferster, stod färdigt 1652. Arkitekturen präglas av den tysknederländska **senrenässansen** och efterliknar Österåkers kyrkas polygonala **kor**, byggt 1647 av samme murmästare och med nära släktskap mellan uppdragsgivarna. **Gravkorets** fasader är slätputsade över en tre skift hög granitsockel, murad med **kvaderblock** samt hörnkedjor av sandsten. I östfasaden är Berndes och Kurks vapensköldar av sandsten infällda över ett igensatt rundfönster. **Korets** övriga fasader har rundbågiga fönster med sandstensskulpturer i relief. I **korets** sydfasad är ett solur i sandsten inmurat med årtalet 1718 och initialerna "OTB". **Långhusets** fönster samt ett fönster över södra **korportalen** är rundbågiga och har blyinfattade antikglas.

Klockorna har hängt i tornet sedan 1840-talet. Storklockan, ursprungligen medeltida, göts om 1914 av Bergholtz klockgjuteri i Stockholm. Den medeltida inskriptionen löd "Ära vare Dig Herre och Maria, nådens och barmhärtighetens moder". Lillklockan, ursprungligen från 1600-talet, var troligen en gåva av Johan Berndes och hans hustru. Den har enligt inskriptionen blivit omgjuten flera gånger, senast 1874 av Joh. A Beckman i Stockholm.

Interiör

I tornet finns resterna av ett klostervalv, byggt av gråstensblock och samtida med tornmurarna från 1100-talet. Från samma tid som tornets övre tegelmurade del är det tegelmurade **kryssvalvet** i bottenvåningen, vilket har svaga färgspår efter kalkmålningar i **valvkapporna**. Från

denna tid är även delar av den tegelmurade torntrappan.

Innanför västportalen inreddes 1980 ett för- rum med golv av tegel samt väggar och tak av träpanel. I väster finns ett glasparti innefattat i stålprofiler. Samtidigt har en ny trätappa byggts till orgelläktaren och väggarna täckts med träpanel. Från förrummet nås toalett och el-central.

Ingången till **vapenhuset** bestod tidigare av endast en håll och ett trappsteg, medan resten av nivåskillnaden låg inne i **vapenhuset** med ytterligare två trappsteg av tegel. Golvet består av kalksten. **Vapenhuset** dateras till 1400-talets

Sydportalens järnbeslagna dörr med ornament från 1200-talet.

andra hälft utifrån ett ursprungligt **kryssvalv** med ribbor av V-formad genomskärning. Eventuellt har ribborna en klöverbladsformig profil, vilket kan tyda på att **vapenhuset** är uppfört tidigare.

Den ursprungliga sydportalen till den äldsta kyrkan är oförändrad. Portalens omfattning är huggen i rödaktig sandsten, möjligen avsedd för en något bredare öppning. Dörren är ett svenskt arbete från 1200-talets slut av stark nationell prägel. Den består av breda furuplankor med rik järnbeslagning och ornamentik i form av **konsekrationskors**, **livsträd** med två fyrfota djur och liljor. Låset är från 1400-talet.

I **långhus** och **vapenhus** finns rester av kalkmålningar, utförda av Albertus Pictor på 1480-

talet. Målningarna överkalkades i samband med **kor**ets modernisering vid 1600-talets mitt och knackades fram först 1902 för att 1938 befrias från sekelskiftets kompletteringar. På **vapenhusets** östvägg framställs **Gregorii mässa** och målningarna i **valvkappan** återger Den fromme och Den världslige. Norra väggens draperimålningar är möjligen från 1600-talet. Av **långhusets** målningar återstår endast fragment. I **långhus** och **kor** finns tegelimiterande måleri på hörnkedjor och ribbor. Väggar och valv är vitkalkade, utom valvribbor och vägg**pilastrar** i **långhusets** västra del samt medeltida målningsrester, framtagna och konserverade 1938.

1938 års restaurering innebar i mycket en återgång till förhållandena före 1902 års restau-

Interiör mot **kor**et i öster.

rering som var genomgripande. Den nuvarande slutna bänkinredningen återställdes med äldre bänkskärmar, troligen från 1627, med fyllningar och **pilastrar** i **holländsk-nordtysk stil**, som 1902 blivit uppsatta som väggpanel i kyrkan. En **färgtrappa** framtagna på sydvästra bänkens insida visar tre olika färgsättningar. Nuvarande målning är utförd som en ekådring. Bänkkvarterens brädgolv är brunbetsat och lackat. Sedan 1938 ligger grovhyvlad kalksten i mittgång och **kor**. I mittgången finns en gravsten från 1706 och i tornrummet en gravsten daterad 1710. Nedanför **koret** ligger två gravstenar från 1749, vilka återfördes till sina ursprungliga lägen i kyrkans golv 1938. Framför **sakristians** dörr ligger en gjutjärnshäll från 1743 över den Celsingska gravkammaren. En kalkstenshäll över nedgången till släkten Berndes gravkammare i **koret** bär årtalet 1652.

Det högre belägna **koret** med bred trappa och golv av kalksten präglas av ljus från de höga blyinfattade fönstren som förnyades i mitten av 1700-talet. I fonden dominerar altaruppsatsen och tillhörande altarbord med marmorerade **volutkonsoler** av trä med förgyllda räfflor, sannolikt ett arbete av arkitekten Erik Palmstedt (1741–1803). En tresidigt bruten **altarring**, till-

Det på 1600-talet tillbyggda **högkoret**.

verkad 1842, med fyrkantiga **balusterdockor**, inramar en upphöjning i golvet framför altaret. **Altarringen** är numera delbar och flyttbar. Ett fristående altarbord i trä, målat i grått, är placerat framme i **koret**. Där står även sex golvlystakar av smide uppställda, tre på vardera sidan, samt stolar längs norra och södra **korväggen**.

Predikstolens underrede kommer från en äldre predikstol, troligen från 1627, medan korgen med trappa och ljudtak tillverkades under mitten av 1700-talet, med sniderier av bildhuggaren Norsberg. Predikstolen fick sin nuvarande plats i **koret** 1832, från att tidigare ha varit placerad längre västerut. Trappan återställdes 1938, då även predikstolens ursprungliga färger togs fram.

Två **begravningsvapen** av trä är placerade i **koret**, det ena på norra sidan från Johan Berndes begravning 1652 och det andra på södra sidan från Axel von Axelsons begravning 1790. Vidare finns två **epitafier**, ett från 1669 och ett **votivskepp** från 1700-talet.

Nedanför **koret** till vänster om ingången till **sakristian** hänger kyrkans medeltida altarskåp, signerat av Stockholmsmästaren Jordan Målare 1475. Det ägs numera av Statens historiska museum, men är sedan restaureringen 1939 depo-

Interiör mot **koret** i öster.

Medeltida dopfunt och altarskåp på norrväggen.

nerat och upphängt i kyrkan. Centralmotivet i altarskåpets **corpus** föreställer korsnedtagningen. Flankerande figurer är två av kyrkans skyddshelgon, S:t Erik och S:t Laurentius. Altarskåpet konserverades av konservator Peter Tångeberg 1980. Samtidigt togs främre bänkraden bort och dopfunten i kalksten av gotländsk typ med **musselcuppa** fick sin plats framför altarskåpet. Funten dateras till 1200-talets senare del eller början av 1300-talet och hör, tillsammans med ett rökelsekar i malm, till kyrkans äldsta föremål.

Kyrkorummets västparti är omgestaltat vid restaureringen 1938, då västportalen öppnades och blev kyrkans huvudentré. Kyrkan fick åter en orgelläktare i väster, ritad av arkitekt Evert Milles. Orgelfasaden från 1773 har tre halvrunda **piptoureller** och är dekorerad med lagerkranor, kvistar, korslagda basuner och draperier. Den påminner om orgelfasader ritade av arkitekten Erik Palmstedt, som troligen även utformat kyrkans altaruppsats. Orgeln, med 22 stämmor, är byggd i Danmark av Frederiksborgs Orgelbyggeri.

Sakristians golv ligger högre än övriga kyrkan. Ingången är försedd med trappa av tegel och öppningen rundbågig. Smidda handledare

Interiör mot orgelläktaren i väster.

är från 2000. Den yttre dörren av smidd järnplåt från 1600-talet återfördes till kyrkan från Edsbergs gård vid restaureringen 1939, men har sedan åter försvunnit. Den inre dörren av järnplåt har en senmedeltida dörring med genombrutet mönster. En dörr av smidesjärn vid uppgången till predikstolen kom till 1832, då även **sakristians** kryssvalv revs och ersattes av ett trätak.

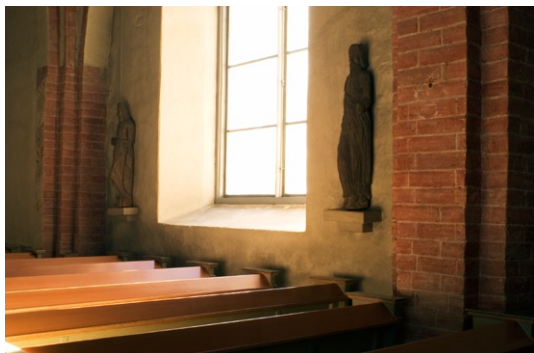
Fönster mot öster är en medeltida öppning medan det norra fönstret är senare upptaget. Här fanns en numera igensatt dörr under den period då pannrum låg i källaren. Utrymmet under **sakristian** kom till 1902 med ingång utifrån. Golvet är lagt med rött stortegel och väggarerna är vitkalkade. Tre medeltida nischer i muren är klädda med träpanel och har dörrar med smidda lås. Taket av betong är gjutet 1938. Samtidigt byggdes utrymmet under **sakristian** om till arkiv och fick trappförbindelse direkt från **sakristian**. Sedan 1978 används källaren till förvaring av inventarier.

Sakristians nuvarande inredning kom till 1978 i samband med att de kyrkliga textilierna inventerades och konserverades av Riksantikvarieämbetet. Två skåp och en bred hurts av vitlaserad furu för förvaring av textilier är ritade av

arkitekt Lars Olof Torstensson. Bord och stolar av furu samt ett väggur är ritade av möbelformgivaren Carl Malmsten. Mattan i **rölakan** med nonfigurativt mönster är signerad ”IS” av konstnärinnan Ingegerd Silow.

Övriga inventarier

Till kyrkans äldre textilier hör främst en **mässhake** från 1600-talet av vitt atlassiden med applicerat broderi i form av blom- och bladslingor i flerfärgat silke, guld och silver, ett 1600-talsarbete skänkt till kyrkan vid 1700-talets början. **Mässhaken** restaurerades 1939, då broderiet flyttades över på vitt siden med smalare form än den ursprungliga. Möjligen är dekoren felaktigt överflyttad. Två 1600-tals**antependier** förvaras i kyrkan, ett av ursprungligen benvit sidenbrokad med upptill bård av ursprungligen flerfärgat snörmakeriarbete. Det andra **antependiet** är sammansatt av två bredare och två smalare våder av sidenbrokad med ursprunglig bottenfärg i violett med silverinslag och mönster av blomkvistar, ursprungligen i gult silke med guldsnagel, nu bleknat till gråvitt. Smalare metallband är troligen från 1930-talet. Uptill finns en bård

Två apostlaskulpturer från 1600-talet på sydväggen.

av mångfärgat **snörmakeriarbete** på nu rosa, ursprungligen röd **parkum**. Möjligen är **antependiet** omgjort i samband med restaureringen 1939. I kyrkan finns en häll av kalksten till en **tumbagrav** från tidigast 1200-talets senare del. Två träskulpturer från 1600-talet är skänkta till kyrkan 1939.

KULTURHISTORISK KARAKTERISTIK

Sollentuna kyrka ligger i en av de mera folkrika församlingarna i landet. Rikedomen på forn lämningar tyder på tidig bosättning i socknen.

Miljön närmast kyrkan med klockargård, numera kyrkoherdebostad och prästgård, numera använd för kyrkans barn- och ungdomsverksamhet, erinrar om ett tidigare sockencentrum samtidigt som modern bebyggelse i omgivningen fått karaktär av förort.

Kyrkomiljön skiljer ut sig genom den till stora delar medeltida gråstensmuren med **stiglucka**, delvis i tegel, troligen från slutet av 1400-talet, samt de höga träden kring den äldsta delen av kyrkogården, som sommartid bäddar in kyrkan i en lummig grönska.

Tornets ursprungliga utformning avspeglar den **romanska** kärnkyrkans dubbla uppgifter att fungera som kyrka och samtidigt vara tillflyktsplats i orostid.

Sollentuna kyrka är märklig med sitt ursprungliga västtorn med västportal från 1100-talets slut och sin ursprungliga sydportal med en rikt ornamenterad dörr från 1200-talet. Tidiga **kryssvalv** i tegel med klöverbladsformiga ribbor i **långhus** och tillbyggt **kor** samt någorlunda väl bevarade kalkmålningar av Albertus Pictor i det tillbyggda **vapenhuset**. Till interiörens medeltida årsringar hör den gotländska

dopfunten med **musselcuppa** samt altarskåpet.

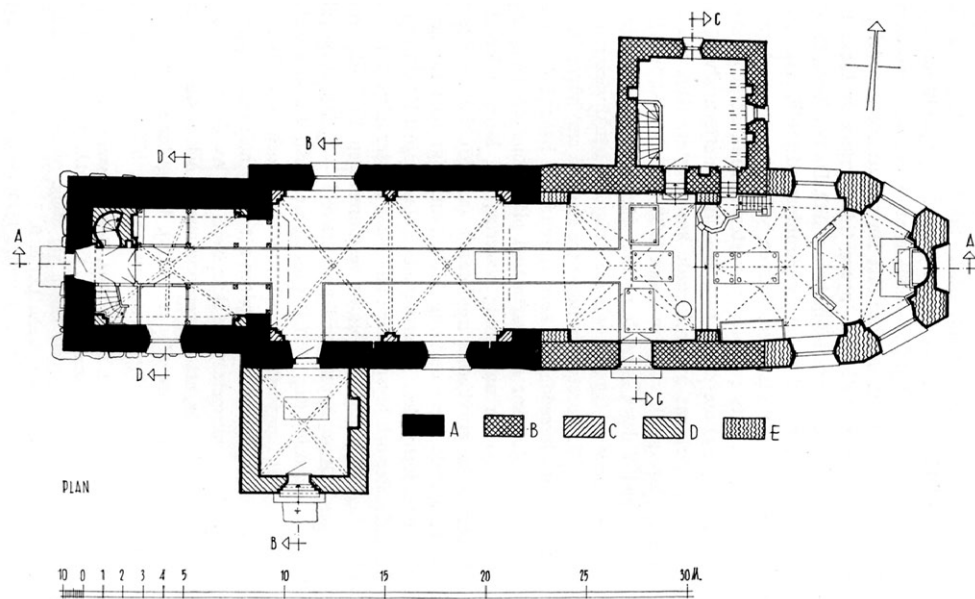
Kyrkobyggnadens yttre präglas i väster av det medeltida tornet och i öster av 1640-talets tillbyggda **gravkor** över adelsläkten Berndes i socknen. Tillbyggnaden är kännetecknande för **senrenässansens** kyrkoarkitektur. Interiören är särskilt starkt präglad av 1600-talets karakteristiska ljusa och höga **kor**. Till den tiden hör även 1600-talets slutna bänkinredning, återställd vid 1938 års restaurering. **Koret** domineras av 1770- och 1780-talens inredning med altarpopsatsen i **nyklassicism**, troligen utformad av arkitekten Erik Palmstedt och den kompletterade predikstolen samt i väster av orgelfasaden, möjligen ett arbete av samme arkitekt. Gravstenar, **epitafier** och **begravningsvapen** är minnen från traktens historia.

Interiören präglas även av 1938 års restaurering med en medveten ambition att rensa ut det tidiga 1900-talets tillägg och återge kyrkorummet större harmoni genom en mera avskalad och samtidigt av äldre tider präglad inredning. 1981 års restaurering eftersträvade att framhäva kyrkorummets 1700-talskaraktär.

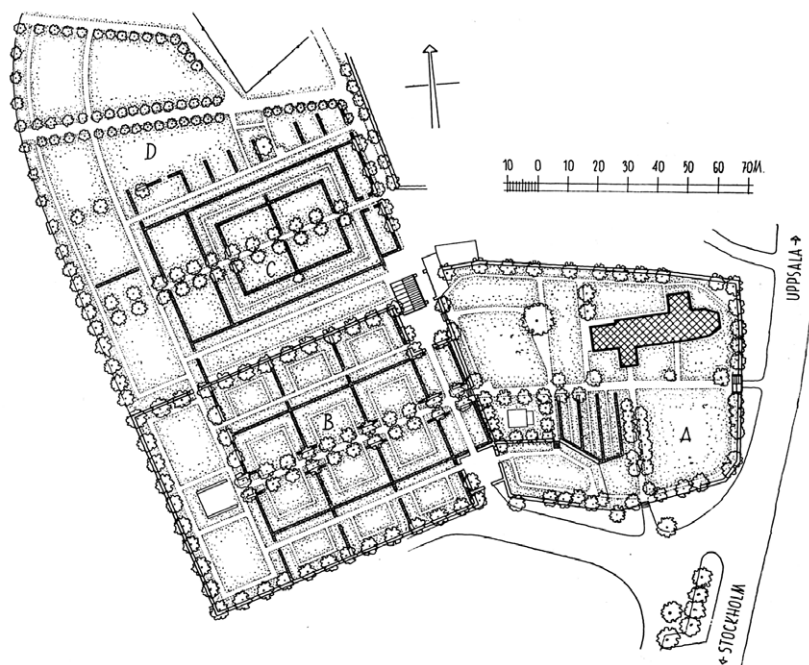
Att särskilt tänka på i förvaltning och användning av kyrkan och kyrkomiljön:

- medeltida **bogårdsmur** med **stiglucka**
- trädkrans, alléer och häckar samt äldre gravvårdar över släkter med anknytning till bygden
- kyrkogårdens årsringar med flera utvidgningar under 1900-talet
- kyrkobyggnadens murverk från medeltid och 1600-tal samt takstolar från 1600-tal är oersättliga byggnadshistoriska dokument med spår av sin tids byggnadsskick
- interiörens karaktär av medeltid, 1600-tal och sent 1700-tal
- det sena 1700-talets inredning med altarpopsats och predikstol i **koret** samt orgelfasad på läktaren
- från kyrkans äldsta period finns en dopfunt med **musselcuppa** från omkring 1300, en kalkstenshäll till **tumbagrav** från 1300-tal samt ett altarskåp, signerat 1475
- **epitafier** och **begravningsvapen** inne i kyrkan är personhistoriska dokument och exempel på äldre begravningsstraditioner
- kyrkliga textilier från 1600- och 1700-tal.

ORIENTERINGSPLANER

Plan av kyrkan mot norr. Uppmätning J Söderberg 1956. Ur Sveriges kyrkor.

Kyrkogårdsplan. Uppmätning J Söderberg 1956. Ur Sveriges kyrkor.

KRONOLOGI

År	Händelse	Källa
1100-talets slut	Romansk stenkyrka uppförs med långhus , västtorn med klostervalv och västportal samt i öster ett smalare kor av okänt utseende.	Tuulse 1958. Bonnier 1987
1200-tal	Rökelsekar av malm, kyrkans troligen äldsta föremål.	Tuulse 1958
1200-talets slut	Koret rivs och kyrkan förlängs med ett nytt, ovanligt långt kor av samma bredd som långhuset , men lägre än detta. Samtidigt byggs en sakristia i norr. Sydportalens järnbeslagna dörr tillverkas.	Tuulse 1958. Bonnier 1987
Omkring 1300	Gotländsk dopfunt av kalksten med musselcuppa .	Bonnier 1987
1200-talets senare del	Häll av kalksten till tumbagrav .	dito
Troligen 1300-talets förra del	Långhusets kryssvalv i tegel slås med klöverbladsformiga ribbor. Vapenhuset kan ha byggts redan vid denna tid.	dito
1475	Altarskåp signerat ”År 1475 är denna tavla målad av mig Jordan under Ketilbjörns tid”. Ketilbjörn var kyrkoherde i Sollentuna och Ed vid den tiden.	Tuulse 1958
1400-talets senare del	Tornets bottenvåning förenas med långhuset och välvs med tegelvalv med halvstensribbor. Tornet höjs med murar av tegel som förses med blinderingar i fasaden.	dito
1600-talets förra del – 1652	Omfattande byggnadsarbeten genomförs. Korets murar byggs på och i öster byggs gravkor till för familjen Berndes. Tillbyggnaden bekostas av riksrådet Johan Berndes och uppförs av arkitekten och murmästaren Hans Ferster i polygonal form och förses med fem fönster. Gravkammarens ingång täcks med stenhäll i korgolvet . Två stjärnvalv slås över korpartiet . Predikstol placeras på norra väggen och långhuset inreds med slutna bänkinredning. Senmedeltida målningar, möjligen utförda av Albertus Pictors verkstad, överkalkas. Långhus och kor läggs under gemensamt tak och en takryttare placeras över högkoret . Västportalen sätts igen.	Tuulse 1958. Karlsson 1986
1700-talets mitt	Takryttaren byggs om.	Strömsten 1994
1750-tal	Korg, trappa och ljudtak tillverkas till äldre predikstolsunderrede.	Tuulse 1958
1773	Orgelfasad, möjligen ritad av arkitekt Erik Palmstedt, byggs.	dito

År	Händelse	Källa
1780	Östfönstret muras igen, kyrkans övriga fönster förnyas och fasaden putsas.	Strömsten 1994
1781	Altaruppsats och altarbord utförs troligen efter ritning av arkitekt Erik Palmstedt 1780.	Tuulse 1958
1832	Sakristians kryssvalv rivs och ersätts med trätak.	dito
1840–41	Spritputsad tornfasad, nytt murkrön och tornspira med lanternin och ljudluckor byggs efter ritning av arkitekt O Hallström.	ATA
1842	Tresidig altarring med fyrkantiga balusterdockor placeras i koret.	Tuulse 1958
1868	Altarskåpet skänks till Statens historiska museum.	dito
1902	Kyrkan renoveras under ledning av arkitekt Ludvig Petersson. Pannrum byggs under sakristian med ingång utifrån och centralvärme installeras. Nya fönstersnickerier och bänkar tillverkas och 1600-talets bänkskärmar sätts upp som väggpanel. Rester av medeltida målningar knackas fram och väggar och valv målas av dekorationsmålaren Edvard Bergh. Vapenhusets målningar kompletteras. Tornrummets södra och långhusets norra fönster öppnas. Orgelläktaren rivs och ny orgel byggs av Åkerman & Lund och placeras i tornrummet. Inmurad runsten flyttas ut på kyrkogården.	ATA
1921–22	Begravningskapell ritas av arkitekt Erik Karlstrand och uppförs på kyrkogården.	dito
1937–39	Kyrkans restaurering leds av arkitekt Evert Milles och konservator Edvin Almgren. Västportalen öppnas och restaureras. Målningar från 1902 tas bort och fragment av medeltida målningar tas fram. Kalksten läggs i koret, gravstenar återplaceras i golvet. Sluten bänkinredning återtas med återanvändning av 1600-talets bänkskärmar. Det medeltida altarskåpet deponeras av Statens historiska museum i kyrkan. Minnestavla till Celsingska gravkammaren sätts upp på norrväggen. Ny orgelläktare byggs. Altaruppsats och predikstol samt inventarier konserveras. Sakristian täcks av plant tak i betong. Elektrisk värme installeras och källaren under sakristian byggs om till arkiv.	dito
1939	Två stora apostlfigurer från 1600-talet skänks till kyrkan.	dito
1952	Bisättningskällare och ekonomibyggnad uppförs.	dito
1967	Kyrkans exteriör restaureras och murverket dokumenteras. Spritputs ersätts av slätputsade fasader. Runsten från kyrkans grundmur flyttas.	dito

År	Händelse	Källa
1970	Orgel med 22 stämmor byggs av Frederiksborgs Orgelbyggeri i Hillerød, Danmark. Ny taktäckning av koppar läggs på kyrkan.	dito
1971	Berndeska gravkammaren öppnas och befinns vara i gott skick.	dito
1973	Delar av bogårdsmuren renoveras.	dito
1976	Tornet spritputsas och avfärgas med kalkfärg. Dopskål med tillhörande kanna av silver, kalk och patén samt altarets sex ljusstakar ritas och utförs av silversmeden Jan Lundgren.	ATA. Strömsten 1994
1977	Kyrkogården utvidgas efter förslag av Mark- och kyrkogårdskonsulter AB.	ATA
1978–79	Kyrkliga textilier inventeras och renoveras av Riksantikvarieämbetet. Sakristian inreds med skåp för textilier av arkitekt Lars Olof Torstensson samt bord, stolar och ett väggur av professor Carl Malmsten.	dito
1980	Altarskåpet konserveras av konservator Peter Tångeberg.	dito
1980	Kororgel med 6 stämmor ritas av arkitekt Ulf Oldeus och byggs av Firma Jacoby Orgelverkstad AB.	dito
1981	Interiören restaureras efter förslag av arkitekt John Sjöström och Christoph Morger. Huvudentrén flyttas åter till vapenhuset och kyrkans medeltida sydportal öppnas och förses med en extra dörr av glas. Tornrummet inreds till samlingsrum. Ny trätrappa byggs till orgelläktaren. Främre bänkraden tas bort för placering av dopfunt i norr. Korbänken vid södra sidan tas bort. Färgsättningen ses över med altarpupsats och predikstol som utgångspunkt för bänkar och orgelfasad som målas om. Altarringen flyttas närmare altaret.	dito
1989	Utvändig renovering av långhus , kor och sakristia samt av stiglucka och kolumbarium genomförs under ledning av arkitekt Uno Söderberg. Fasadens sandstensdetaljer, Rudbecks gravsten och solur i kalksten samt två epitafier i gotländsk sandsten konserveras.	SLM
1992	Predikstolen renoveras av konservator Nils Löfgren. Korgens sidor friläggs från fernissa och påmålningar på förgyllningar.	ATA
1999	Elektronisk kororgel med 36 stämmor ersätter tidigare kororgel , som flyttas till St Eriks kyrka.	Sollentuna församling
2004	Stiglucka och kolumbarium putsas om.	SLM

KÄLLFÖRTECKNING

ATA Antikvarisk-topografiska arkivet

SLM Stockholms läns museum, arkivet

Bergman, E, *Rapport i ATA över undersökning av textilier i Bernderska gravvalvet*. 1950

Bonnier, A C, *Kyrkorna berättar*. Upplands kyrkor 1250–1350, Uppsala 1987

Bratt, P, och Källman, R, *Kulturminnesvårdsprogram för Sollentuna kommun*, Stockholm 1983

Karlsson, A M, *Stjärnvalv i det senmedeltida Sverige*, Katrineholm 1986

Lexikon för konst, Band I, Stockholm 1958

Lindahl, G, *Grav och rum. Svenskt gravskick från medeltiden till 1800-talets slut*, Stockholm 1969

Strömsten, I, Sollentuna kyrka. *Upplands kyrkor 172 A*, Eskilstuna 1994

Tuulse, A, Sveriges kyrkor, *Uppland band VI: 4*, Stockholm 1958